

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК

НАШ КОРДОН

Громадський моніторинг перетину кордону в умовах воєнного стану

Випуск 3. Червень 2023

Виконавець проєкту:	 <p>ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ</p>	Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»
Фінансова підтримка:	 <p>ПРЯМУЄМО РАЗОМ</p>	Проект реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу
	 <p>МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ВІДРОДЖЕННЯ</p>	Міжнародний фонд «Відродження»
	 <p>ATLAS NETWORK</p>	Atlas Network

Автори звіту:

Оксана Кузяків, виконавча директорка ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», керівниця проєкту «Підтримка Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»

Дар'я Шаповалова, молодша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Андрій Бутін, старший науковий співробітник ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Публікацію підготовлено в рамках проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Її зміст є виключно відповідальністю ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» чи ATLAS Network.

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ»

01054 Київ, Україна, вул. Рейтарська 8/5-А,

тел.: +38(044) 278-63-42; +38 (044) 278-63-60; факс: +38(044) 278-63-36

institute@ier.kyiv.ua

www.ier.com.ua [Facebook ІЕД](#)

[Facebook За чесну та прозору митницю](#)

[Телеграм-канал «Чесна митниця»](#)

Зміст

Вступ	4
ДРУЖНІЙ КОРДОН: оцінки та очікування громадян	5
1. Про дослідження	5
2. Спосіб перетину кордону	6
3. Час на перетин кордону	6
Середній час	6
Максимальний час	7
Сумарний середній час	8
4. Контроль при перетині кордону	9
5. Проблеми при перетині кордону	10
6. Інфраструктура для пасажирів	11
7. Задоволеність санітарними умовами	11
8. Якість інтернету та мобільного зв'язку	12
Середня оцінка задоволеності	12
9. Організація перетину кордону з українського боку	13
10. Організація перетину кордону з іноземного боку	13
Середня оцінка задоволеності	14
11. Поведінка Державної прикордонної служби України	14
12. Поведінка Державної митної служби України	15
Середня оцінка задоволеності	15
Підсумки та пропозиції	16
ЧЕСНИЙ КОРДОН: оцінки та очікування бізнесу	17
1. Експортна діяльність підприємств протягом лютого - травня 2023 року.	17
2. Основні перешкоди при здійсненні експортно-імпортних операцій:	18
3. Робота митних органів	19
4. Перешкоди з боку сусідніх країн	20
5. Найбільш проблемний (негативний) випадок, який трапився при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності протягом попередніх двох місяців	20
6. Найбільш позитивний випадок (вирішене питання), який трапився при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності протягом попередніх двох місяців	20
7. Рекомендації та пропозиції учасників фокус-груп та глибинних інтерв'ю	21

Вступ

Шановні пані та панове, представляємо вашій увазі третій випуск інформаційно-аналітичного вісника «Наш кордон», у якому публікуються результати громадського моніторингу якості надання сервісів органами влади при перетині державного кордону.

Моніторинг ґрунтується на результатах дослідження, метою якого є отримання зворотного зв'язку від громадян та бізнесу щодо задоволеності послугами під час перетину кордону та формування відповідних рекомендацій.

Предметом дослідження є як оцінки та очікування бізнесу щодо перешкод у здійсненні експортно-імпоротної діяльності, так і оцінки та очікування громадян України щодо якості послуг, отриманих при перетині державного кордону між Україною та країнами Європейського Союзу і Республікою Молдова від Держмитслужби та Держприкордонслужби України.

Моніторинг проводиться ІЕД спільно з учасниками Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю». Методологічна підтримка партнерам надається ІЕД, а збір даних здійснюється щомісяця партнерами ІЕД:

- Асоціація митних брокерів України (м. Київ)
- ГО «Агенція міжнародної співпраці» (м. Луцьк)
- ГО «Карпатські обрії» (м. Ужгород)
- ГО «АР ЗМІ» (м. Мена, Чернігівська обл.)
- ГО «Стратегія майбутнього» (м. Кропивницький)
- ГО «СФЕРО» (м. Вінниця)

Для збору інформації проводились фокус-групи та глибинні інтерв'ю з представниками бізнесу і стандартизовані інтерв'ю пасажирів, які перетнули державний кордон на в'їзд в Україну протягом місяця, що передував інтерв'ю. Фокус-групи та глибинні інтерв'ю проводяться за допомогою спеціально розробленого гайда, а опитування пасажирів відбувається у форматі F2F інтерв'ю за анкетною зі стандартним набором із чотирнадцяти закритих питань та орієнтовною тривалістю інтерв'ю до десяти хвилин.

У цьому випуску представлено дані, які було зібрано протягом квітня - травня 2023 року.

Звіт складається з двох розділів. Перший має назву «Дружній кордон». У розділі представлено результати опитування пасажирів. У другому розділі, який називається «Чесний кордон», представлено точку зору бізнесу на основі перешкод та викликів під час здійснення експортно-імпорتنних операцій.

ДРУЖНІЙ КОРДОН: оцінки та очікування громадян

1. Про дослідження

Протягом вересня - травня 2022 - 2023 років було проведено 5 хвиль опитування громадян, які перетинали кордон на в'їзд до України.

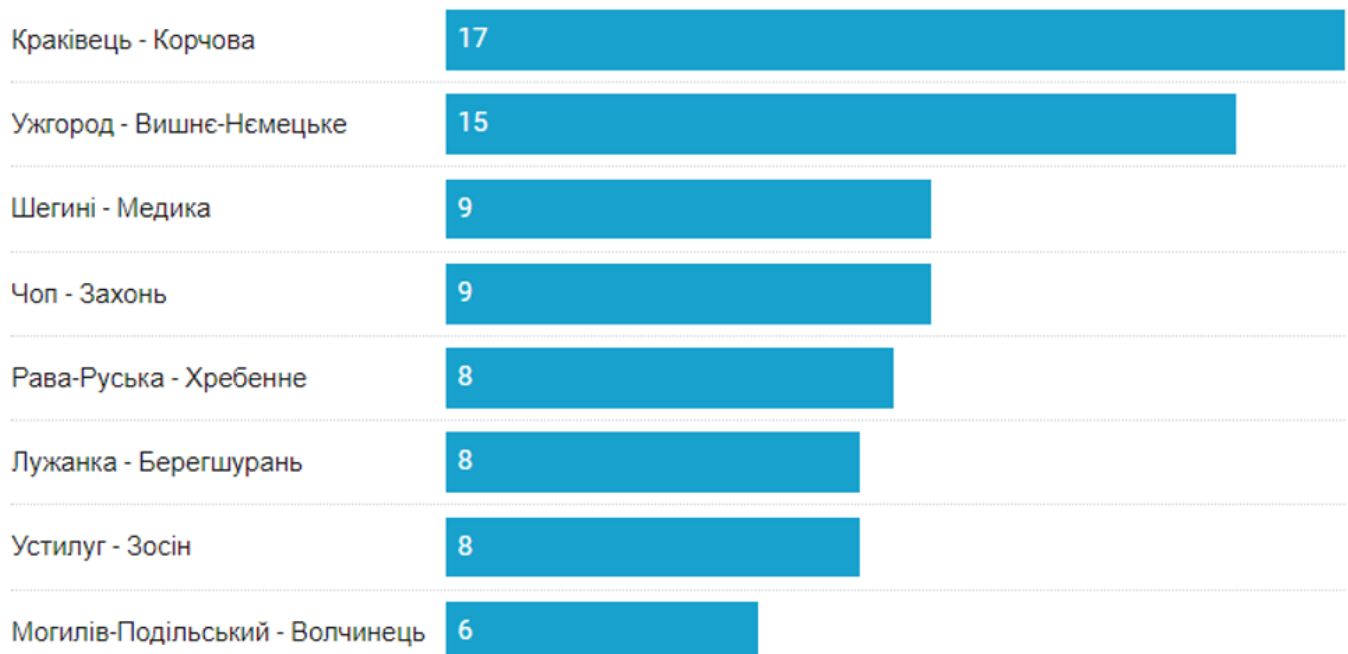
Загалом опитано 575 респондентів із 6-ти регіонів України, із них 156 у квітні - травні, які протягом місяця до проведення опитування перетинали державний кордон на в'їзд в Україну.

Опитування були проведені у Вінниці - 15 (10%), Луцьку - 32 (21%), Ужгороді - 38 (24%), Чернігові – 10 (6,4%), Кропивницькому - 30 (19%) та Києві – 31 (20%).

Пасажири, які взяли участь в опитуванні, перетинали такі пункти пропуску: Краківець, Устилуг, Чоп, Шегині, Ягодин, Рава-Руська, Лужанка, Убля, Вишне-Немецьке, Грушів, Угринів, Солотвино, Косино, Перемишль, Могилів-Подільський та інші.

Найбільша частка, а саме 17% опитаних у квітні – травні 2023 року перетинали кордон на КПП «Краківець - Корчова»; 15% респондентів перетинали кордон на КПП «Ужгород – Вишне-Немецьке», також ще 14% перетинали кордон на КПП «Рава-Руська – Хребенне». Значно менше опитаних (від 9% до 6%) перетинали кордон в інших КПП.

Рис. 1. Пункти пропуску, % опитаних (квітень).

2. Спосіб перетину кордону

Протягом усіх хвиль опитування найбільше респондентів перетинали кордон на в'їзд до України на авто та автобусі.

У структурі опитаних із вересня до травня відбулися незначні зміни. Збільшилась частка тих, хто перетинав кордон автобусом (із 32% у вересні до 37% у квітні - травні), та зменшилася частка тих, хто перетинав кордон автомобілем (відповідно з 57% до 52%).

Частка опитаних, які перетинали кордон пішки, практично не змінилась.

Рис. 2. Спосіб перетину кордону, % опитаних

3. Час на перетин кордону

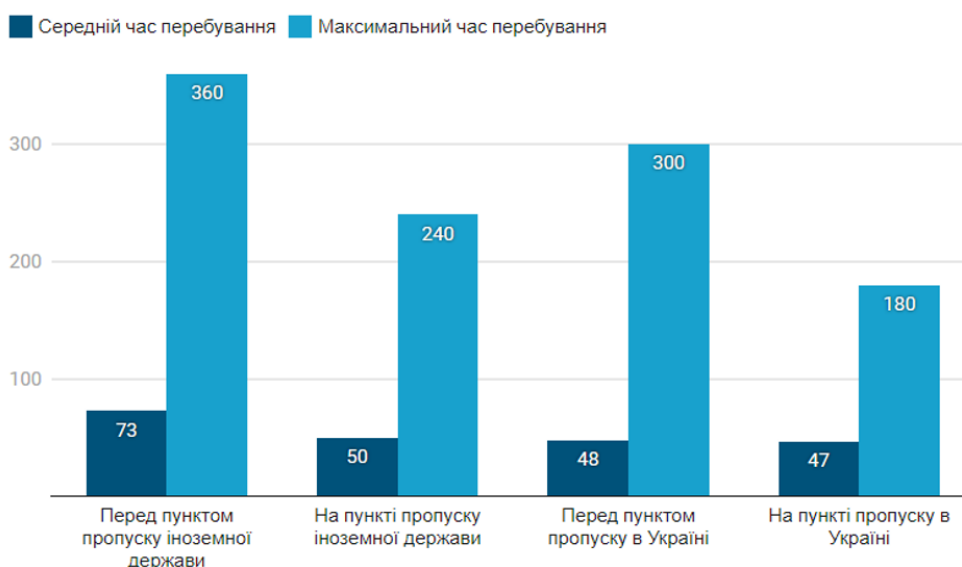
Середній час

Час при перетині кордону, який представлено в цьому дослідженні, складається з двох показників: (1) час перебування перед пунктом пропуску, (2) час перебування на пункті пропуску. Обидва показники обраховуються для української та закордонних частин пунктів пропуску.

У середньому респонденти у квітні - травні перебували на пункті пропуску іноземної держави 50 хв, на українському ПП - 47 хв.

Схожа тенденція спостерігається також перед пунктами пропуску. У середньому, перебування перед пунктом пропуску іноземної держави становить 73 хвилини, а перед пунктом пропуску в Україні – 40 хвилин.

Рис. 3. Тривалість перебування на кордоні, хв (квітень)

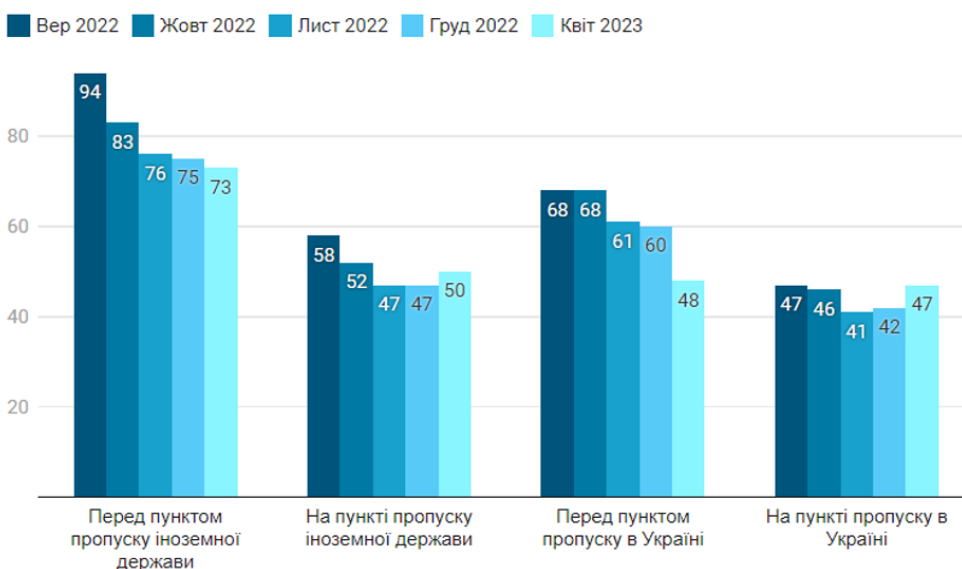
Отже, у середньому на перетин іноземного пункту пропуску потрібно більше часу ніж на перетин пункту пропуску з українського боку під час в'їзду до України.

Максимальний час перебування перед пунктом пропуску іноземної держави у квітні - травні становив 360 хв, у той час як перед пунктом пропуску в Україні – 300 хв. Відповідно, максимальний час перебування на пункті пропуску іноземної держави складає 240 хв, на пункті в Україну - 180 хв.

Як бачимо, у квітні - травні випадки максимального часу проходження кордону більш тривалі з іноземного боку в порівнянні з аналогічними випадками з українського боку.

Порівняно з попередніми місяцями, у квітні середній час перебування на кордоні зменшився як на пунктах пропуску, так і перед пунктами пропуску з обох сторін. Найбільше зменшився середній час перебування перед пунктом пропуску іноземної держави – на 22 хв. Відповідно, середній час перебування перед пунктом пропуску в Україні також зменшився, а саме на 20 хв. Незмінним залишився середній час на пункті пропуску в Україні – 47 хв.

Рис. 4. Середній час перебування на кордоні, хв.

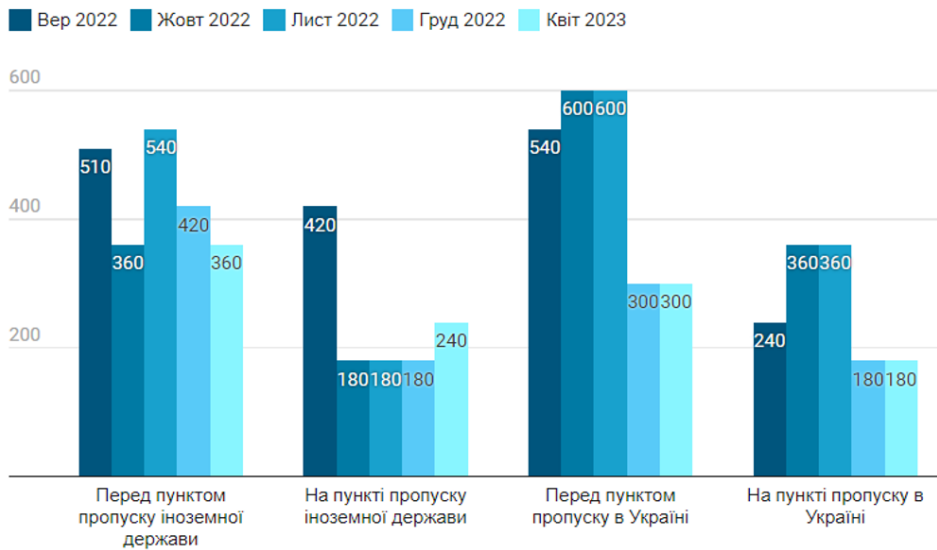

Максимальний час

У квітні - травні максимальний час перебування на кордоні зменшився на пункті пропуску в Україні на 60 хв, порівняно з даними за вересень, та перед пунктом пропуску в Україні на 240 хв. Водночас, максимальний час перебування на пункті пропуску іноземної держави зменшився на 180 хв, перед пунктом пропуску іноземної держави час зменшився на 150 хв.

Отже, бачимо, що максимальний час перебування на кордоні суттєвіше зменшився з боку іноземної держави, аніж з боку України.

Рис. 5. Максимальний час перебування на кордоні, хв

Сумарний середній час

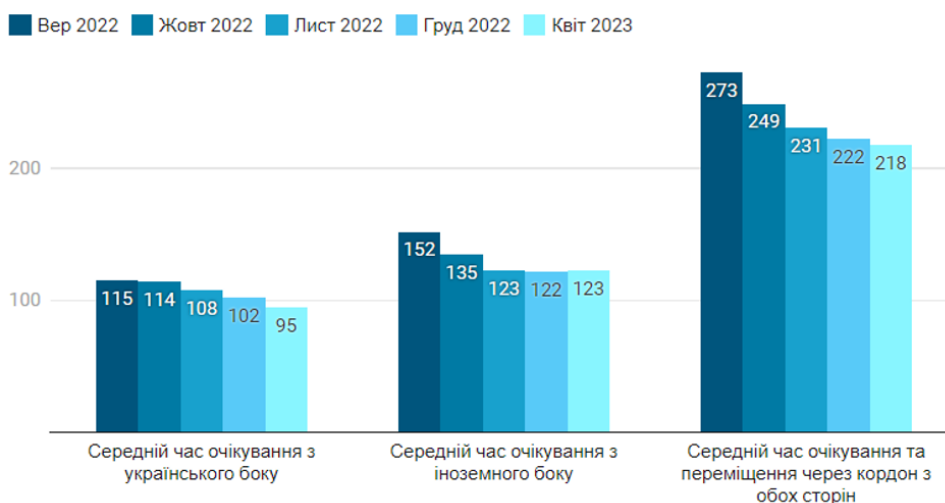
Сумарний середній час очікування з іноземного боку поступово зменшувався кожного місяця:

у квітні (123 хв) порівняно з вереснем (152 хв).

Середній час очікування з українського боку змінився найменше: у квітні він становив 95 хв, у вересні – 115 хв. Середній час, який треба витратити пасажиром на очікування та переміщення через кодон із двох боків, у квітні становив 218 хв, тобто 3 години 38 хвилин, а у вересні – 273 хв, або 4 години 53 хвилини.

Час, витрачений на очікування та проходження кордону з двох боків, має тенденцію зменшуватись, починаючи з вересня до квітня включно.

Рис. 6. Сумарний середній час перебування на кордоні, хв

Отже, громадяни України під час своїх закордонних поїздок у середньому витрачали на перетин кордону:

4 години 33 хвилини у вересні,

4 години 9 хвилин у жовтні,

3 години 51 хвилину в листопаді

3 години 42 хвилини в грудні.

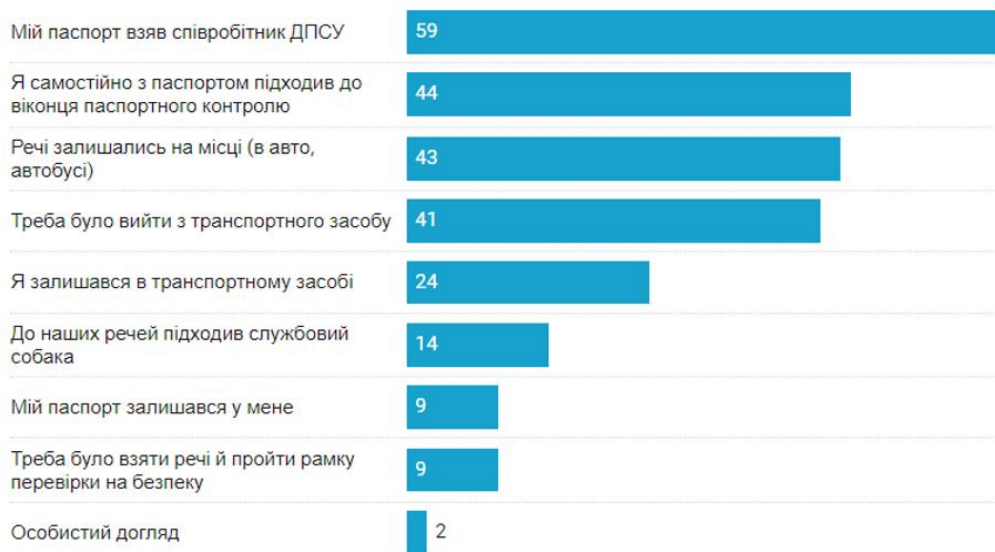
3 години 38 хвилин у квітні.

4. Контроль при перетині кордону

В Україні

Під час перевірки безпеки більше половини респондентів, а саме 59%, зазначили, що їхній паспорт був узятий співробітником ДПСУ (Державної прикордонної служби України). У той же час, 44% опитаних самостійно підходили до віконця паспортного контролю. Ще 43% відповіли, що їхні речі залишалися на місці, що може означати, що їм не доводилося їх витягати з транспортного засобу або автобуса під час паспортного контролю. 14% стверджують, що до них підходив службовий собака. Лише 2% респондентів вказали, що при перетині кордону їм проводили особистий догляд.

Рис. 7. Як відбувається контроль на кордоні в Україні, % опитаних (квітень).

В іноземній державі

Під час перевірки безпеки 43% респондентів давали свій паспорт прикордоннику. 37% опитаних самостійно підходили до віконця паспортного контролю. Ще 30% зазначили, що їм потрібно було вийти з транспортного засобу, 27%, що їхні речі залишались на місці. Лише 2% респондентів вказали, що при перетині кордону їм проводили особистий догляд.

Рис. 8. Як відбувається контроль на кордоні в іноземній державі, % опитаних (квітень)

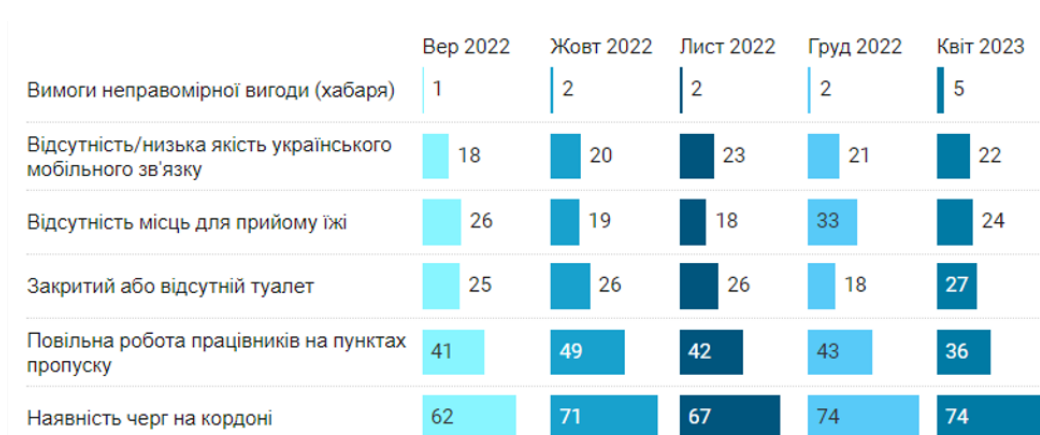

Отже, як бачимо, контроль при перетині кордону в Україні мало чим відрізняється від контролю на перетині кордону в іноземній державі.

5. Проблеми при перетині кордону

Основною проблемою під час перетину кордону для більшості респондентів (74%) стала наявність черг. Ця проблема лідує протягом усіх хвиль опитування. Другою за значимістю проблемою зазначено повільну роботу працівників на пунктах пропуску (36%), що пов'язано з основною проблемою. Ця тенденція спостерігається з вересня 2022 року по квітень 2023 року. Інші недоліки роботи пунктів пропуску були пов'язані з побутовими умовами перебування, як-от: наявність туалету або місця для прийому їжі. Про це зазначили 27% та 24% опитаних відповідно. 22% опитаних вказали на відсутність або низьку якість українського мобільного зв'язку. Наявність проблем із забезпеченням місць для прийому їжі, туалетів та низька якість мобільного зв'язку свідчать про необхідність поліпшення інфраструктури та комунікаційних послуг на кордоні для забезпечення комфорту та безпеки пасажирів. Також не можна оминати того, що 5% респондентів усе ж таки вказує на вимоги неправомірної вигоди, тобто хабаря. Наявність вимог неправомірної вигоди (хабаря) вказує на проблему корупції на кордоні.

Рис. 9. Проблеми при перетині кордону, % опитаних.

6. Інфраструктура для пасажирів

Лише 48% респондентів, які перетинали кордон у квітні, зазначили, що на пункті пропуску є туалет, що працює. Такі ж результати були й у вересні: про наявність туалету тоді зазначили 45% опитаних. Двадцять відсотків опитаних у квітні взагалі не звернули уваги на санітарні умови на пунктах пропуску, у вересні цей відсоток був значно вищим (43%). Другою умовою, якою респонденти були забезпечені, це навіс від сонця/дощу - 46% у квітні та 36% у вересні відповідно. Значний відсоток опитаних респондентів у квітні вказав на наявність Duty Free, а саме 31%. Для порівняння, у вересні про наявність Duty Free зазначали лише 11%. Наявність місць для сидіння зазначили 17% опитаних у квітні. Наявність кафе або місця для прийому їжі у квітні позначили 7% респондентів, у вересні - 6%. Лише 4% опитаних вказали на наявність кондиціонера в приміщеннях.

Рис. 10. Забезпеченість необхідними умовами, % опитаних.

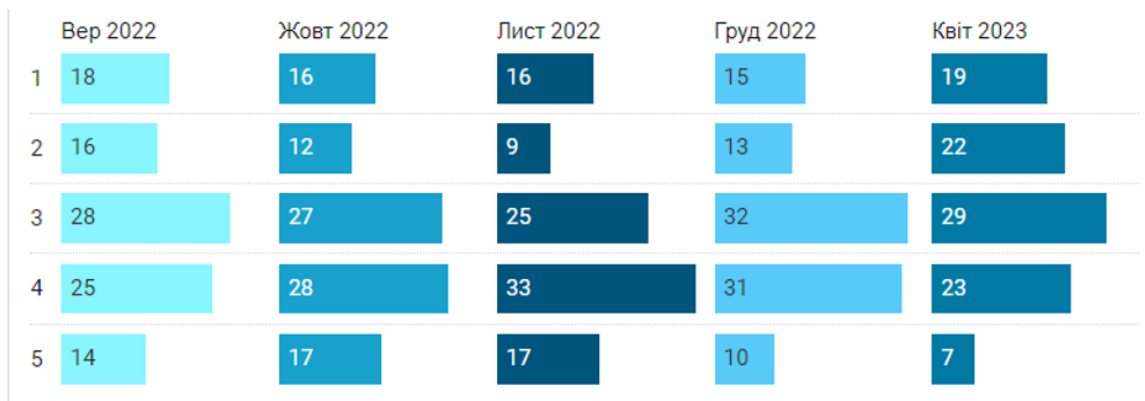
Загалом можна сказати, що є позитивні тенденції в покращенні умов на пунктах пропуску, але є також питання, які потребують подальшого вдосконалення, такі як зменшення черг, забезпечення комфорту та доступу до додаткових послуг для пасажирів.

7. Задоволеність санітарними умовами

3 вересня задоволеність санітарними умовами поступово зростала до листопада, але в грудні знову почала спадати, квітень не став винятком.

Питання про задоволеність санітарними умовами розділило респондентів майже навпіл, однак все-таки переважають нейтральні та незадовільні оцінки. Найвищою оцінкою - "5" задоволеність санітарними умовами визначили лише 7% респондентів, а найнижчою "1" - 19% респондентів. Найбільше опитаних (29%) визначили оцінкою "3" рівень санітарних умов. У сумі негативні оцінки переважають над позитивними.

Рис.11. Задоволеність санітарними умовами, % опитаних (на шкалі від 1 до 5, де 1- зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений).

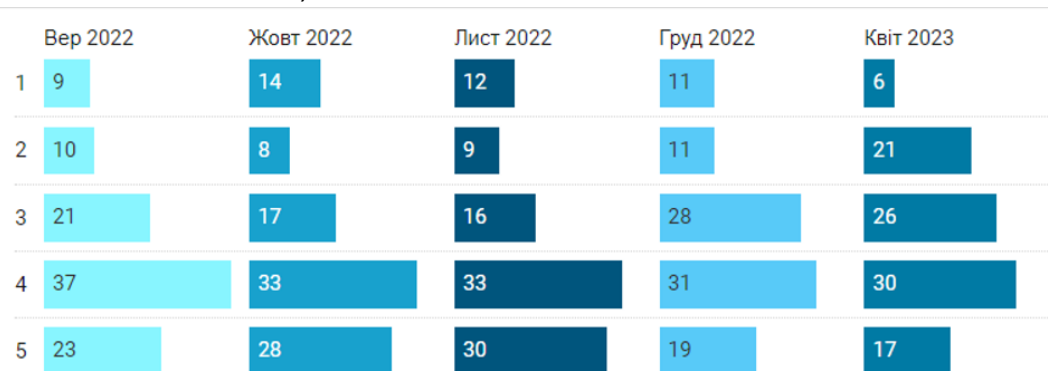

8. Якість інтернету та мобільного зв'язку

У цілому позитивно визначено якість доступу до мережі Інтернет та мобільного зв'язку у квітні.

Зокрема, найвищу оцінку - "5" поставили 17% опитаних у квітні, на "4" оцінили 30% опитаних. Посередньо якість інтернету та мобільного зв'язку оцінили 26%, частково або повністю незадоволеними виявились - 27%.

Рис. 12. Якість інтернету та мобільного зв'язку, % опитаних.(на шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім не задоволений, 5 – повністю задоволений)

Середня оцінка задоволеності

Задоволеність санітарними умовами.

Середній рівень задоволеності санітарними умовами зменшувався з вересня 2022 року до квітня 2023 року, при цьому досягнувши значення 2,8 у квітні.

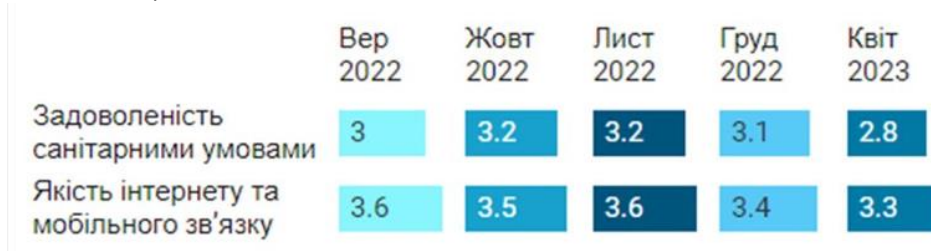
Це вказує на певну незадоволеність опитаних станом санітарних умов на пунктах пропуску.

Якість інтернету та мобільного зв'язку.

Середня оцінка задоволеності якістю інтернету та мобільного зв'язку знижувалась протягом періоду з вересня 2022 року до квітня 2023 року, досягнувши значення 3,3 у квітні.

Існує потреба в поліпшенні як санітарних умов, так і якості інтернету та мобільного зв'язку на пунктах пропуску в Україні, щоб задовольнити вимоги та очікування користувачів.

Рис. 13. Середня оцінка задоволеності, % опитаних (шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

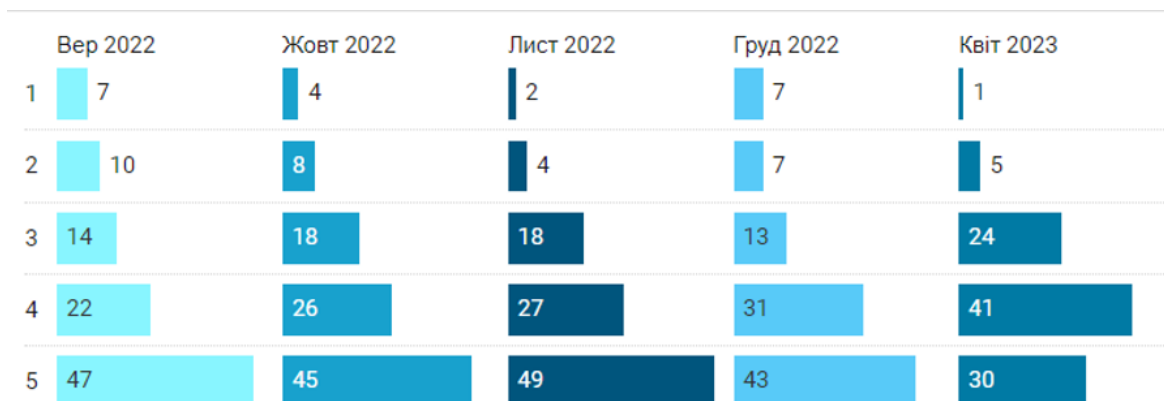

9. Організація перетину кордону з українського боку

Загалом респонденти позитивно оцінюють організацію перетину кордону з українського боку. У квітні більше ніж чверть опитаних, а саме 30%, оцінили організацію перетину кордону з боку України на «5», що є найвищою оцінкою. На «4» оцінив 41%, посередньо, а саме на «3», оцінили 24%. Найнижчу оцінку «1» організації перетину кордону в Україні поставила незначна частка опитаних. Протягом періоду з вересня 2022 року до квітня 2023 року відсоток таких оцінок зменшувався і становив лише 1% у квітні 2023 року.

У сумі позитивні оцінки переважають над негативними, а отже, пасажери цілком задоволені організацією процедури перетину кордону саме з українського боку.

Рис. 14. Організація процедури перетину кордону з українського боку, % опитаних (на шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

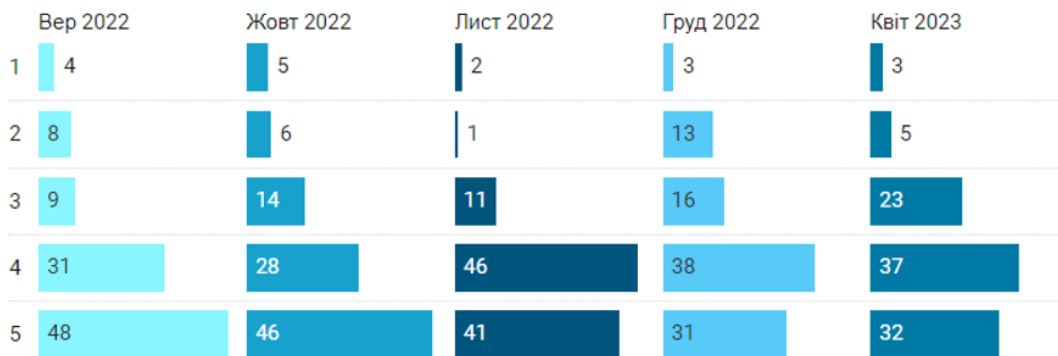

10. Організація перетину кордону з іноземного боку

Схожа тенденція є і з організацією процедури перетину кордону з іноземного боку. Респонденти переважно позитивно оцінюють перетин кордону з іноземного боку. У квітні 32% опитаних оцінили організацію перетину кордону на «5», 37% оцінили на «4». Відсоток таких оцінок коливався від 31% до 48% протягом періоду з вересня 2022 року до квітня 2023 року. У квітні нейтральну оцінку надали 23% респондентів, і лише 8% пасажирів залишились частково чи повністю незадоволеними.

Загалом більшість опитаних виставляла позитивні оцінки організації перетину кордону з боку іноземної держави. Проте є невеликий відсоток опитаних, які виставляли оцінки «1» та «2», що може свідчити про наявність певних проблем або недоліків в організації перетину кордону з боку іноземної держави.

Рис. 15. Організація процедури перетину кордону з іноземного боку, % опитаних (на шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

Середня оцінка задоволеності за п'ятибальною шкалою становить - 3,9.

Середня оцінка задоволеності

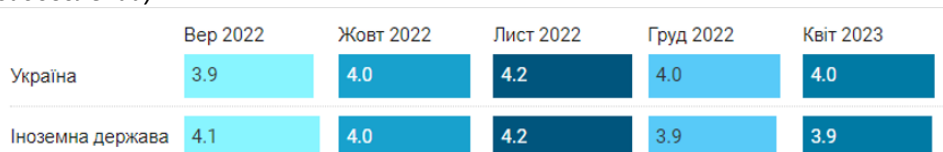
Організація перетину кордону з українського боку

Середня оцінка задоволеності організації перетину кордону в Україні становила від 3,9 до 4 протягом усього періоду від вересня 2022 року до квітня 2023 року. Це свідчить про помірну задоволеність опитаних організацією перетину кордону в Україні.

Організація перетину кордону з іноземного боку

Середня оцінка задоволеності організації перетину кордону з боку іноземної держави становила від 4,1 до 3,9 протягом періоду з вересня 2022 року до квітня 2023 року. Загалом оцінка залишається стабільно незмінною.

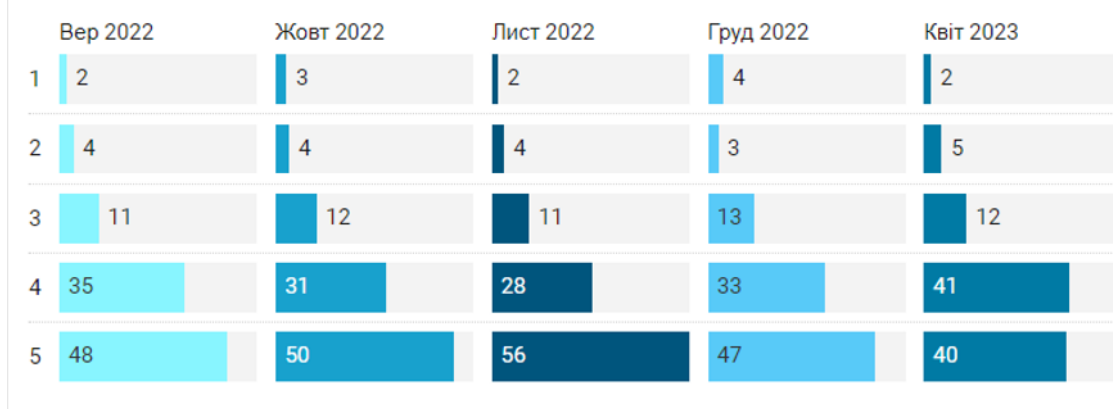
Рис. 16. Середня оцінка задоволеності, % опитаних (на шкалі від 1 до 5, де 1- зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

11. Поведінка Державної прикордонної служби України

Якість обслуговування, а саме поведінку співробітників Державної прикордонної служби України, переважно оцінили позитивно. У квітні найвищу оцінку «5» поставила майже половина респондентів – 40%, на «4» оцінив 41% респондентів. Нейтральну оцінку надали 12%, та лише 7% опитаних оцінили якість обслуговування співробітників ДПСУ незадовільно.

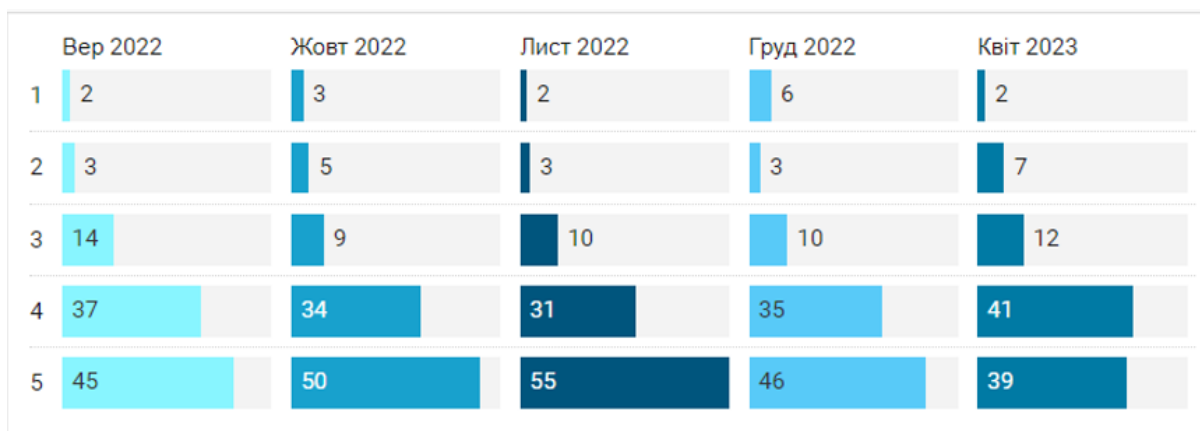
Рис. 17. Якість обслуговування на пункті пропуску з українського боку, поведінка співробітників Державної прикордонної служби України, % опитаних (на шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

12. Поведінка Державної митної служби України

Респонденти також позитивно оцінили якість обслуговування Державної митної служби України. Найвищу оцінку - "5" поставили аж 40% пасажирів. Значний відсоток респондентів (41%) оцінює поведінку співробітників Державної митної служби України на «4». Нейтрально, тобто на «3» оцінили 12% опитаних, і лише 9% опитаних оцінили незадовільно.

Рис. 18. Якість обслуговування на пункті пропуску з українського боку, поведінка співробітників Державної митної служби України, % опитаних (на шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

Середня оцінка задоволеності

Поведінка Державної прикордонної служби України:

у період із вересня 2022 року до квітня 2023 року середня оцінка задоволеності якістю обслуговування прикордонниками коливалась від 4,1 до 4,3. Це свідчить про те, що опитувані в цілому були задоволені якістю роботи прикордонників та їхніми діями на пунктах пропуску.

Поведінка Державної митної служби України:

за той же період часу середня оцінка задоволеності якістю обслуговування митниками також коливалась від 4,1 до 4,3. Це свідчить про те, що опитувані також були задоволені якістю роботи митників та їхніми діями на пунктах пропуску.

Рис. 19. Середня оцінка задоволеності, % опитаних (шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім незадоволений, 5 - повністю задоволений)

	Вер 2022	Жовт 2022	Лист 2022	Груд 2022	Квіт 2023
Прикордонники	4.2	4.2	4.3	4.2	4.1
Митники	4.2	4.2	4.3	4.1	4.1

Підсумки та пропозиції

1. Громадяни України під час своїх закордонних поїздок у середньому витрачали на перетин кордону 3 години 38 хвилин у квітні.
2. У середньому на перетин закордонного пункту пропуску пішло більше часу ніж на перетин українського пункту пропуску.
3. Основною проблемою під час перетину кордону для більшості респондентів (39%) стала наявність черг. Інші недоліки роботи пунктів пропуску були пов'язані з побутовими умовами перебування, як-от: наявність туалету або місця для прийому їжі. На них вказали 14% та 13% опитаних відповідно.
4. Згідно з отриманими даними бачимо, що задоволеність санітарними умовами на досить низькому рівні. Середня оцінка задоволеності за п'ятибальною шкалою становить 2,8.
5. У цілому опитані добре оцінили роботу персоналу Держмитслужби та Держприкордонслужби при здійсненні перетину державного кордону.

За підсумками проведеного опитування пасажирів, які протягом місяця до його проведення перетнули державний кордон, сформувано пропозиції з покращення ситуації при перетині громадянами України державного кордону України.

1. Організація на пунктах пропуску місць для прийому їжі та сидіння.
2. Покращення санітарних умов, зокрема наявність чистих вбиралень на самих пунктах пропуску та під'їздах до них.
3. Збільшення кількості працівників Держмитслужби та Держприкордонслужби, які обслуговують відповідні пункти пропуску, задля зменшення кількості черг.
4. Покращення доступу до мереж мобільного зв'язку українських операторів.
5. Облаштування місць/буфетів для прийому їжі.

ЧЕСНИЙ КОРДОН: оцінки та очікування бізнесу

Протягом квітня - травня 2023 року було опитано 65 респондентів у форматі фокус-груп та глибоких інтерв'ю. В опитуваннях брали участь підприємці, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, митні брокери, перевізники, представники бізнес-асоціацій, волонтери, експерти з митної справи.

Опитування проводилися у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Чернігівській, Київській областях та в місті Києві.

1. Експортна діяльність підприємств протягом лютого - травня 2023 року.

У зв'язку з воєнною агресією росії в Україні переважна більшість оформлень товарів продовжує здійснюватися на кордоні України/ЄС у міжнародних автомобільних пунктах пропуску (МАПП). У зв'язку з цим посилене навантаження на західний кордон України продовжує впливати на терміни поставок товарів і якість логістики. Обмежена пропускна спроможність МАПП залишається однією з нагальних проблем для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Значна кількість респондентів зазначила сталість експортної складової протягом попередніх двох місяців. Водночас, підприємства аграрного напрямку заявили про скорочення експорту сільгосппродукції. Це пов'язано із запровадженими обмеженнями на ввезення української аграрної продукції з боку окремих європейських країн (Польщі, Словаччини, Угорщини). Наприклад, Польща повернула перевірки з боку власної ветеринарної служби. Це, зі свого боку, збільшило черги на українсько-польському кордоні. Респонденти вказували на випадки очікування вантажівок перед пунктом пропуску до чотирьох діб. У деяких виробників та продавців відповідної продукції це призвело до зупинки роботи їхніх підприємств і поставило під загрозу виконання контрактів не тільки з країнами Європи, а й з країнами Азії та Латинської Америки.

Також було зазначено, що обсяги експорту (обладнання) впродовж останніх місяців збільшилися, але процедури митного догляду таких товарів при оформленні експорту вантажів сповільнилися. Серед причин такого сповільнення називають позицію польської сторони, зокрема вимоги додаткових документів при ввезенні обладнання. При цьому інші країни ЄС таких умов українським постачальникам не висувають.

До початку воєнної агресії росії в Україні об'єми оформлень вантажів на МАПП були в три рази меншими. Починаючи з травня 2023 року, пропускна спроможність погіршилась у зв'язку з протестами зі сторони Польщі. Спочатку протестували виробники сільськогосподарської продукції, а згодом перевізники. Це негативно вплинуло на терміни перетину кордону та, відповідно, строки поставок продукції.

Ситуація на МАПП дещо покращилася у зв'язку з роботою електронної черги, проте це не вирішило проблем завантаженості. У якості експерименту електронна черга на перетин кордону для вантажного транспорту працювала лише в МАПП «Ягодин». Згодом застосування електронної черги було розповсюджено і на інші МАПП, зокрема «Рава-Руська», «Краківець», «Порубне», «Ужгород». Поблизу кордонів створено майданчики для автомобілів, але їх недостатньо, бо вони розраховані максимально на 200 автівок. На думку опитаних брокерів, найпроблемніший пункт пропуску з найбільшою чергою, – МАПП «Ягодин», на якому орієнтовний час оформлення однієї машини становить одну годину. Водночас, про ефективність роботи впровадженої електронної черги говорити зарано, оскільки цей механізм не запрацював повноцінно. Фактично, спочатку рух

транспорту відбувався у «живій» черзі, а вже згодом переходив на електронний формат.

Один із варіантів вирішення проблем черг це пропуск окремим коридором автівок, які прямують в інші країни і не підпадають під ветеринарний та фітосанітарний контроль. Для них усі норми нетарифного регулювання застосовувалися за місцем призначення.

Учасники досліджень звернули увагу, що оформлення товарів у режимі «імпорт» досить часто відбувається «за таблицями», тобто представники митних органів використовують наявні табличні дані та приймають рішення щодо митної вартості на конкретно ввезений товар на підставі своїх даних а не ціни контракту. У котре було вказано на непрозору процедуру визначення митної вартості на імпортований товар.

Під час досліджень було отримано скарги від представників міжнародних благодійних організацій та волонтерів, які наголошували на перешкодах, що виникають при ввезенні гуманітарних вантажів на ПП Краківець. Серед аргументів митників при спробі перетнути кордон або ввезти гуманітарну допомогу - неправильне оформлення документів, заборона на виїзд за кордон для волонтерів, звинувачення у ввезенні контрабанди. Є свідчення про вимоги хабарів за можливість ввезти гуманітарну допомогу. Серед основних перешкод при здійсненні волонтерської діяльності зазначено про бюрократичні бар'єри та корупцію.

Напрямки та динаміка експорту

У цілому про масштабний вихід на нові ринки збуту або відновлення довоєнних поставок наразі мова не йде. Але окремі підприємства проводять активну роботу для відновлення свого експорту в окремі країни Європи, а також до Китаю. Окремі підприємства зазначили про здійснення поставок до ПАР, Конго, ОАЕ, Оману, Саудівської Аравії.

Експортна складова за видами продукції значно не змінилася. Підприємства працюють у межах погодженого асортименту, який у них замовляють, і в межах можливостей своїх виробництв.

Основною причиною скорочення експорту підприємств стали обмеження на ввезення української аграрної продукції з боку вже згаданих Польщі, Угорщини та Словаччини. Зокрема, респонденти зазначили значно ускладнений транзит агропродукції територією Польщі.

2. Основні перешкоди при здійсненні експортно-імпортованих операцій:

- значні черги на кордоні;
- обмеження на ввезення української аграрної продукції з боку Польщі, Словаччини, Угорщини;
- неможливість підтвердження походження сировини, в особливості для підприємств, що здійснили релокацію;
- заблоковане внесення змін до реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності;
- складний процес бронювання водіїв перевізниками та наявний дефіцит водіїв для міжнародних перевезень;
- затримки при експорті металобрухту (додатковий митний огляд, постійні перевірки ДБР);
- недосконале функціонування електронної черги;
- непрозоре визначення митної вартості при імпорті товарів в Україну без можливості апеляції та розгляду оригіналів документів;

- відмови в оформленні товарів у преференційному режимі при імпорті;
- скарги волонтерських та благодійних організацій на корупцію та бюрократичні перепони при ввезенні гуманітарних вантажів.

Вставка 1.**Проблеми із зовнішньоекономічними контрактами у підприємців, які до війни здійснювали поставки до Білорусі**

Вкотре опитаними значено неможливість завершення зовнішньоекономічних контрактів, за якими до 24 лютого 2022 року були здійснені платежі на адресу контрагентів із Білорусі, через неможливість повернути передоплату або отримати товар, що потребує законодавчого врегулювання (у частині неповернення валютних коштів).

Зокрема, мова йде про випадки, коли українські підприємства ще до 24 лютого 2022 року замовили товар, зробивши передоплату, але отримати його не змогли, оскільки жоден пункт пропуску в Чернігівській області не працює. Доставка через територію третіх країн занадто дорога. При цьому білоруський контрагент відмовляється повернути передоплату. Фактично, українські підприємства потрапили в пастку і не можуть повернути ані товар, ані кошти.

3. Робота митних органів

Стосовно взаємодії з митними органами учасники досліджень зауважили, що якість комунікації залежить від регіону митниці. Є митниці, на яких питання вирішуються швидко та на високому рівні, а є ситуації, коли навпаки, взаємодія відбувається доволі повільно та неефективно (питання, які виникають: незрозумілі направлення на митний огляд, ініціація митного огляду наприкінці часового регламенту оформлення машини, затягування митних оформлень вантажів). Є скарги на формальне здійснення комунікації з боку регіональних митниць. Інформація передається до центрального апарату Держмитслужби тільки у випадках, якщо є загроза розголосоу або втручання закордонних партнерів. Були скарги на збільшення кількості доглядів, у т. ч. із залученням до доглядів представників відділів із боротьби з контрабандою та порушення митних правил та слідчих ДБР. Останні у своїй діяльності не підпорядковуються Митному кодексу та не дотримуються строків проведення митних процедур.

Окремо бізнес зазначив високий рівень якості комунікації з представниками центрального апарату Держмитслужби.

Підприємці Чернігівської області вказали на призупинення облаштування митного терміналу в м. Чернігові. Це, серед іншого, пов'язано зі зменшенням обсягів зовнішньоекономічних операцій саме у Чернігівській області, з огляду на закритий північний кордон України.

Серед основних зауважень до роботи митних органів, зокрема, такі:

- відсутність вчасної реакції працівників митниці на звернення;
- керування у своїй діяльності внутрішніми листами та роз'ясненнями, які не публікуються для широкого загалу;
- недотримання часових нормативів митного контролю при оформленні товарів та транспортних засобів;
- в останні числа кожного місяця з боку митниці відбувається зволікання в оформленні вантажів, при виконанні плану із кількості оформлених ВМД;
- некомпетентність окремих митників при оформленні експорту запчастин для ремонту обладнання (процедурні питання).

4. Перешкоди з боку сусідніх країн

У ході дослідження окремо приділено увагу перешкодам, з якими стикаються українські підприємства при здійсненні експортно-імпортних поставок з боку сусідніх країн. Оскільки частина названих перешкод не залежить від Української сторони. Найбільше скарг стосувалося перешкод, які виникають при транзиті територією Польщі або поставках у Польщу.

Основні перешкоди стосувалися такого:

- обмеження з боку Польщі, Словаччини, Угорщини та Болгарії на ввезення української аграрної продукції, що поставило під загрозу виконання контрактів із країнами Європи, Азії та Латинської Америки і зупинило роботу окремих підприємств;
- вимоги польської сторони додаткових документів, які не вимагаються іншими країнами ЄС при експорті обладнання;
- складнощі при транзиті вантажів територією Польщі;
- відновлення ветеринарного контролю на кордоні з боку Польської сторони.

5. Найбільш проблемний (негативний) випадок, який трапився при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності протягом попередніх двох місяців

Учасниками дослідження було зазначено декілька самих негативних на їх думку випадків, які трапилися протягом двох місяців до проведення інтерв'ю.

- Підвищення митної вартості, незважаючи на наявність прямого договору, оригіналу витягу з податкових органів країни-контрагента про зарахування на рахунок підприємства коштів відповідно до договору, висновку ТПП як України так і країни-контрагента, довідки про котирування на біржі тощо.
- Затримка товару та відбір проб та зразків під час здійснення експортних операцій, незважаючи на висновки лабораторії та товарної експертизи.
- Очікування представників ДБР більше трьох діб для проведення огляду імпортованих товарів і після цього повідомлення, що їх не буде.
- Відмова в розміщенні на території митного поста "Чоп" брокерського підприємства.

6. Найбільш позитивний випадок (вирішене питання), який трапився при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності протягом попередніх двох місяців

Учасники дослідження назвали один позитивний випадок за попередні 2 місяці, який стосувався можливості подачі документів на отримання ЄВРО-1 в електронному вигляді.

7. Рекомендації та пропозиції учасників фокус-груп та глибинних інтерв'ю

Можливі шляхи вирішення перешкод (від учасників фокус-груп та глибинних інтерв'ю)

1. Збільшення пропускнуої спроможності міжнародних автомобільних пунктів пропуску.
2. Запровадження на найбільш проблемних ділянках кордону спільного митного та прикордонного контролю за прикладом пунктів пропуску на кордоні Україна - Молдова (МАПП «Паланка»).
3. Запровадження можливості комунікації щодо кожного митного оформлення з інспектором у режимі онлайн, що дало б можливість оперативного надання додаткових документів та надання роз'яснень за запитом інспектора.
4. Спрощення системи перереєстрації або тимчасової зміни місцезнаходження релокованих підприємств.
5. Припинення практики зволікання в оформленні вантажів митницею в останні числа кожного місяця.
6. Законодавче вирішення проблеми неповернення валютної виручки за контрактами, укладеними до 24 лютого 2022 року з білоруськими підприємствами *(питання вирішено з ухваленням Розпорядження Кабінету Міністрів України № 459 від 02 травня 2023 р. № 406-р «Про внесення зміни в додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 р. № 76» та постанови Національного банку України № 71 від 30 травня 2023 року «Про внесення зміни до постанови Правління Національного банку України від 14 травня 2019 року № 67»)*

Варто зазначити, що рекомендації, сформульовані в [попередньому випуску бюлетеня](#), не втратили своєї актуальності.